

OVER PLUIMVEE

MUIZEN EN RATTEN

Tekst: Monique de Vrijer

Links: Een huismuis die nestelde in een gritbak in het kippenhok.

Huismuizen zijn herkenbaar aan de grote oren en lange staart.

Foto: Monique de Vrijer.

Muizen en ratten, we zijn ze liever kwijt dan rijk in onze kippenhokken. Maar kippen houden gaat nu eenmaal vaak samen met muizen of ratten in het kippenhok, al is er natuurlijk een verschil tussen een paar muisjes of een complete muizenplaag.

Omdat de ene muis de andere niet is en er doorgaans nogal wat vooroordelen bestaan over ratten en muizen, dit keer een artikel over ratten en muizen.

De familie Muis

Allereerst is het wel leuk om de muizen eens wat beter te leren kennen. Want welk soort muis komt er dan bij ons in het kippenhok? Woont die muis alleen in het hok of eten ze ook van het kippenvoer? Kunnen we alle muizen wel over één kam scheren?

Er zijn zo'n 20 verschillende muizensoorten hier in Nederland en die zijn verdeeld over vier verschillende families. Dat zijn de familie van de *ware muizen*, de *woelmuizen* en de *spitsmuizen*. De vierde familie zijn de *slaapmuizen*; deze zijn echter zeldzaam en komen alleen voor in Zuid-Limburg en in België. We zullen de families eens aan je voorstellen.

Rechts: Een dode veldmuis; korte staart, kleine oortjes.

De ware muizen (*Muridae*)

De ware muizen zijn de muizen die we allemaal kennen. De bekendste 'ware muis' is Mickey Mouse; het zijn de muizen met een lange staart en grote oren.

Doorgaans zijn ze grijsig of bruinig van kleur. Deze muizen wonen vaak in de omgeving van mensen, dus in schuren, stallen, hokken maar ook in huizen. Buiten kunnen ze ook wonen; in tuinen, graanvelden, bossen, enz. Ware muizen zijn alleseters en de meesten leggen ook voedselvoorraden aan.

Ook de bruine en de zwarte rat behoren tot deze muizenfamilie.

Ware muizen worden in het wild maar zo'n 1,5 jaar oud. (In gevangenschap kunnen ze ouder worden).

Boven: Bruine rat. Foto: Dirk de Jong.
Links: Een huismuis in de gritbak.

Dit zijn dus muizen die je in het kippenhok kan tegen komen, en dan met name de Huismuis, de Bosmuis en de Bruine Rat.

NB de grote bosmuis komt wel op sommige plekken in Limburg voor, maar is zeldzaam. De zwarte rat komt normaal gesproken niet in Nederland voor (behalve rond de havens van Rotterdam), maar uit Limburg en Noord-Brabant komen de laatste tijd meldingen binnen over deze rattensoort.

De familie van de ware muizen bestaat o.a. uit:

- huismuis
- bosmuis
- dwergmuis
- bruine rat
- zwarte rat

Boven: Veldmuis. Foto Merijn van den Hoogenhoff.

Tot de woelmuizenfamilie behoren o.a. de:

- Veldmuis (foto boven en rechts)
- Aardmuis
- Woelrat
- Rosse woelmuis
- Noordse woelmuis

De Woelmuizen (*Arvicola* of *Microtidae*)

Woelmuizen zijn muizen die - zeker in tegenstelling tot de Ware muizen - maar kleine oortjes en een kort staartje hebben. De kleur van de woelmuizen kan variëren per seizoen. Woelmuizen wonen bijv. in grasland, vochtig land, zoals rietland of moerassen bij bossen. Het zijn planteneters, maar enkele van hen lusten op z'n tijd ook wel wat insecten.

De Woelrat, Veldmuis en de Rosse Woelmuis zijn eigenlijk de enige drie leden van de Woelmuizen familie die je eventueel in je kippenhok kunt aantreffen.

De Spitsmuizen (*Soricidae*)

Spitsmuizen zijn vrij gemakkelijk te herkennen, want ze hebben een aardige spitse en dus lange snuit. Ze zijn bruinig of grijsig van kleur met een licht gekleurde buik. Spitsmuizen behoren niet tot de knaagdieren en hun tanden slijten gewoon af. Het zijn insecteneters. De dwergspitsmuis, een van de leden van deze familie, is tevens het kleinste zoogdier van West Europa!

De familie van de spitsmuizen bestaat uit:

- Huisspitsmuis
- Dwerg spitsmuis
- Gewone bosspitsmuis
- Waterspitsmuis
- Veldspitsmuis
- Tweekleurige bosspitsmuis (zeldzaam)

Rechts: Huisspitsmuis.

Foto: Monique de Vrijer.

Hiervan is eigenlijk de huisspitsmuis de enige die je - bij uitzondering - in je kippenhok kan aantreffen. Doorgaans zijn Spitsmuizen 100% insecteneters, maar de huisspitsmuis wil nog wel eens wat anders proberen.

De Slaapmuizen (*Gliridae*)

De laatste groep muizen is de familie van de slaapmuizen, zo genoemd omdat ze een winterslaap houden. We komen ze doorgaans niet tegen in Nederland, alleen in Zuid-Limburg. Bovendien zijn ze zeldzaam en beschermd. Slaapmuizen zijn vruchteneters, al eten ze soms ook insecten (rupsen, slakken e.d.) De Eikelmuis eet ook wel eens vogeleitjes. Zie ook www.vzz.nl/soorten/eikelmuis/index.html De Slaapmuizen familie bestaat o.a. uit de Relmuis, de Eikelmuis en de Hazelmuis.

Links: Dode rat. Ratten en muizen zijn knaagdieren; ze moeten wel knagen om hun tanden kort te houden. Foto: Pauline van Schaik.

Hoe voorkom je muizen en ratten in het kippenhok?

Zoals we net hebben kunnen lezen, zijn er van al die muizensoorten eigenlijk maar 7 soorten die we in ons kippenhok kunnen aantreffen.

De muizen of ratten die in kippenhokken voor kunnen komen zijn doorgaans de alleseters. Maar het kan natuurlijk ook zo zijn dat er muizen of ratten in je hok

wonen en daar alleen maar wónen, omdat het zo'n prettig onderkomen is. Daarnaast eten ze eventueel alleen wat insecten die zich in het hok bevinden, maar verder laten ze het kippenvoer netjes met rust.

Het is bijna niet te voorkomen dat je vroeg of laat muizen of ratten in je kippenhok krijgt; het hoort eigenlijk een beetje bij elkaar. Maar je kan wel proberen het zoveel mogelijk in de hand te houden.

Links: Bewaar het voer in afgesloten tonnen, waar de muizen en ratten niet doorheen kunnen knagen.

Foto: Monique de Vrijer.

Ratten en muizen zijn knaagdieren met doorgroeiende tanden; ze moeten wel knagen om hun tanden kort te houden. Vooral ratten kunnen door hun geknaag en gegrAAF nogal wat schade veroorzaken. Kippenvoer blijft een favoriete reden voor

een muis of rat om in te trekken in je kippenhok. Het is dus zaak om geen zakken kippenvoer open en bloot te laten staan. Je maakt het de muis of rat zo wel heel erg gemakkelijk. Bewaar je kippenvoer bij voorkeur dus in afgesloten tonnen of iets dergelijks, waar de muizen en ratten niet gemakkelijk doorheen kunnen knagen. Ratten zijn overigens echte alleseters en behalve kippenvoer roven ze ook wel eieren en zelfs kippenkuikens als ze de kans krijgen.

Het weren van deze knagers is minstens zo belangrijk als het bestrijden. Houd de boel overzichtelijk. Zakjes voer e.d. die in donkere hoekjes liggen en waar je nauwelijks komt of kijkt, kunnen makkelijk aangevreten worden en een feestbuffet voor muizen en ratten zijn.

Veeg ook regelmatig de vloer aan, zodat er geen gemorst voer blijft liggen.

Boven: Muizenkeutels. Foto: Monique de Vrijer.

Als je een berg eten in het kippenhok gooit, of altijd een volle voerbak bij de kippen hebt staan, dan lijkt dat voor een muis of rat alleen maar op een uitnodiging om eens lekker hun buikje vol te gaan eten. Zorg er dus voor dat de kippen tegen de tijd dat ze op stok gaan de voerbak leeg gegeten hebben, of haal de voerbak weg. Je kan ook kiezen voor een voerbak waarbij de muizen en ratten een stuk moeilijk bij het voer kunnen komen. Denk hierbij aan de

voerbakken waarbij een kip op een plateau moet gaan staan, zodat het voerluikje opent en ze kan gaan eten.

Muizen en ratten komen vaak 's nachts of in de schemering te voorschijn, als de kippen al op stok zijn. De meeste muizen komen ook niet graag een kip tegen, daar de meeste kippen wel een muisje lusten.

Boven links: Rattengang, buiten. Rechts: En zó knaagden ze zich een weg naar binnen in het hok. Foto's: Pauline van Schaik.

Let op kieren en gaten waardoor muizen en ratten naar binnen kunnen komen. Muizen kunnen echt door de allerkleinste gaatjes (zelfs door gaatjes met een doorsnee van zo'n 6 mm), maar goed stevig, fijn gaas helpt natuurlijk wel. Ratten weren is moeilijker; als die het op je kippenvoer (of eieren!) gemunt hebben, graven en knagen ze desnoods zelf een toegang tot je hok. Een betonnen of stenen ondergrond maakt het hok in ieder geval minder makkelijk toegankelijk.

Wat als er muizen of ratten in je kippenhok zitten?

Als er muizen of ratten in je kippenhok zitten, vraag je dan allereerst af: Heb je **last** van die muizen of ratten? Met andere woorden, heb je alleen een keer 1 muisje voorbij zien schieten, of schieten er overal muizen weg als je binnenkomt? Heb je alleen een paar keutels gevonden of hele verzamelplekken met voerresten en overal keutels en urine? Want al zijn er wat muisjes, maar heb je er eigenlijk geen last van, moet je er dan wat aan doen? (Behalve je voer goed opbergen etc.)

Loopt het echt de spuigaten uit, en heb je er echt alles al gedaan om het zo onaantrekkelijk mogelijk te maken voor de muizen en ratten, hoe dan de muizen of ratten aan te pakken?

De allerbeste en muis en rat vriendelijkste optie is: de natuur zijn gang laten gaan (en er dus voor zorgen dat ze niet bij het voer kunnen e.d.)

Maar ik kan me ook voorstellen dat niet iedereen dat zo'n goed idee vindt.....

**Rechts: Kat met gevangen rat.
Foto: Pauline van Schaik.**

De meest natuurlijke muizen- en rattenvanger!

Wat natuurlijk een heel goede optie is, is om een of meerdere katten aan het werk te zetten. Katten zijn er ontzettend goed in om heel veel muizen en ratten te vangen! Minou, die jaren lang bij de kachel heeft gelegen en zich vol heeft

kunnen eten aan bakjes kattenvoer, zal misschien niet zo goed presteren als een kat die opgegroeid is in een omgeving met muizen.

**Boven: Poes met huismuis.
Rechts: Poes met veldmuis.
Foto's: Monique de Vrijer.**

Ik kan uit ervaring vertellen dat onze 2 boerderijpoezen uitstekende muizen (en ratten, en wilde konijnen, en vogel) vangers zijn! Zeer regelmatig zien we ze er mee lopen! Kater of poes dat maakt verder geen verschil.

Volgens sommige mensen is de geur van o.a. de urine van katten al behulpzaam om muizen weg te laten blijven. Ook sommige honden (denk bijv. aan Jack Russels) zijn goede ratten- en muizenvangers!

De muizenval of rattenklem

Een andere muis en rat 'vriendelijke' manier is de bekende muizenval of rattenklem. Het is tevens de meest verkochte val omdat het ook een relatief goedkope val is.

Je kent ze vast wel: zo'n muizenval of rattenklem waarop je wat eten neerlegt en zodra de muis of rat zijn tanden er in wil zetten, klapt de val dicht en is het gedaan met de muis of rat (tenminste, als deze de klap wel in zijn nek krijgt...).

Als lokaas kan je bijvoorbeeld een stukje appel en/of spek gebruiken, het is een beetje uit proberen. Kaas wordt – in tegenstelling tot wat we eigenlijk verwachten bij muizen - maar slecht gegeten en woelmuizen bijvoorbeeld eten daar helemaal niet van.

**Links: Bruine rat in de klem.
Lokaas: pindakaas met zonnepitten, een prima combinatie! (Veel dieren zijn gek op pindakaas; ook goed om bij honden pillen naar binnen te krijgen!).
Foto: Klaas Dillema.**

Hoe raar het ook klinkt, dit is een van de meest dier-vriendelijke methodes, zeker als je die vergelijkt met andere methodes, zoals gif.

Nadeel van een val of klem is, dat muizen en ratten er van leren. Met name ratten zijn zeer achterdochtig als er opeens klemmen of vallen in hun omgeving

geplaatst worden. Als er een paar soortgenoten in zo'n klem dood zijn gegaan, dan leert de rest daarvan en die trappen er niet meer in. (Dit is ook maar weer tijdelijk, dus je kan na verloop van tijd wel weer valletjes neerzetten.)

Links: Rat gevangen in een rattenklem aan de slootkant.

Foto: Dirk de Jong.

Let er wel op dat je deze vallen of klemmen zo plaatst dat er geen andere dieren in terecht kunnen komen. Helaas hebben we bijvoorbeeld in de vogelopvang nogal eens te maken met vogels die poten missen of vast komen te zitten in zo'n klem! Dit mag niet kunnen gebeuren natuurlijk.

Bij echte rattenoverlast is een professionele bestrijder nodig (melden bij de gemeente).

Rechts: In deze rattenklem raakte een aalscholver met zijn kop beklemd. Gelukkig kon hij tijdig bevrijd worden en kwam hij met de schrik vrij!

Foto: Met dank aan Vogelklas Karel Schot, Rotterdam.

Muizen- of rattengif

Een veel toegepaste methode om van de muizen en ratten af te komen is het neerzetten van muizen- of rattengif.

Ondanks dat het effectief kan zijn, is dit eigenlijk de slechtste keuze. De werkzame stof van muizen- of rattengif is doorgaans een middel dat een anticoagulans bevat. Dat is een stof die er voor zorgt dat de bloedstolling vertraagt door vit. K te blokkeren. (Vit. K regelt de bloedstolling.) Het veroorzaakt inwendige bloedingen waardoor de muis of rat uiteindelijk doodbloed. Het dier gaat dus na het eten van dit gif niet direct dood. Alleen hierdoor is het gif al een nare manier om een dier te doden. Na het eten van het gif, duurt het doorgaans 4 tot 14 dagen voordat de ratten en de muizen sterven! Vervolgens verdrogen de dode dieren. Omdat de muis of

rat het door het gif koud krijgt, trekken ze zich meestal terug in hoekjes waar de muizenvanger niet makkelijk bij kan komen. Het gebeurt nogal eens dat bromvliegen tot deze dode dieren worden aangetrokken en er eitjes in leggen, met als gevolg: een ontbindende muis met maden in je huis.

Maar er zit nog een andere kant aan het neerzetten van gif. Muizen en ratten die het gif hebben gegeten, worden na enige tijd trager vanwege de werking van het gif. Hierdoor zijn het makkelijke prooiën voor roofdieren die muizen of ratten eten. Denk hierbij aan roofvogels, marterachtigen (van wezels bijvoorbeeld, bestaat het menu voor 85% uit muizen; deze vangen er dus een hoop voor je weg) maar ook je eigen Minou kan je zo vergiftigen.

Rechts: Muizengif in afsluitbare doos, met kleine openingen aan de zijkant waar enkel een muis door kan.

Foto: Monique de Vrijer.

Door het eten van vergiftigde muizen krijgen deze roofdieren ook het gif binnen, wat ze opslaan in hun vet. In eerste instantie hebben ze dan niet zozeer last van dit gif. Maar al die beetjes gif stapelen zich op. In periodes van schaarste spreekt zo'n dier zijn vetlaag aan, waarbij het gif vrij komt en het dier zichzelf vergiftigd.

Indirect vergiftig je dus een hele hoop andere dieren, die ontzettend nuttig en belangrijk zijn in de voedselketen!

Vangkooien.

Vangkooien zijn de soort kooien waar je wat te eten in legt om de rat of muis te lokken. Eenmaal in de kooi gekropen, valt deze automatisch dicht, zodat de rat of muis gevangen is.

Je kan ze dan een stuk verderop weer uitzetten.

Dit zijn de kooien die we gebruiken omdat we dan denken goed te doen, en de muis of rat te sparen. Ze zijn namelijk ongedeed en kunnen terug de natuur in. Maar is dit wel zo 'goed'? Allereerst moet je de rat of muis minimaal 3 km verderop uitzetten om te voorkomen dat het een dag later alweer terug in je kippenhok is. Wat een hoop mensen echter niet weten, is dat het uitzetten van een rat of muis in een totaal andere omgeving niet altijd even vriendelijk is. Doordat je het dier in een compleet vreemde omgeving los laat, weet het geen beschut plekje, het kent zijn weg niet en is daarom een erg makkelijk slachtoffer voor roofdieren. Soms worden de ratten of muizen ook in een voor hun totaal verkeerde omgeving uitgezet, waardoor ze niet goed aan voedsel kunnen komen. Daargelaten dat andere muizen en ratten dit uitgezette exemplaar als indringer zien, en hem daarom niet in hun territorium tolereren. Al met al is het dan geen plezierige redding, maar een zeer gestrest en gevaarlijk avontuur, wat kan uitmonden in een zeer onprettige dood voor de rat of muis.

Probeer minimaal de rat of muis in een voor hem natuurlijke omgeving uit te zetten, en bij voorkeur ergens waar veel beschutting is.

Ultrasone muizenval.

Dit zijn apparaten die een ultrasone trilling geven, wat o.a. muizen en ratten zou weren. Ze geven een frequentie van 12 tot 24 kHz die voor ons mensen niet

waarneembaar is, maar muizen zou weren. Volgens een kenner is dit apparaat absolute onzin!

Er bestaan nog vele andere vangmethodes, maar die zijn te dieronvriendelijk om op te noemen en bovendien vaak niet legaal.

Ziekten overbrengen

Net als elk ander dier kunnen ook muizen en ratten ziekten overbrengen. Muizen en ratten worden in verband gebracht met het overbrengen van de ziekte

Paratyfus en Salmonella.

De besmetting gaat via uitwerpselen, vooral als ze in de voerbakken urineren.

Links: Een dode huismuis, vergiftigd door muizengif. Let op al het gemorste voer; geen wonder dat hier muizenoverlast is!

Foto: Dirk de Jong.

Ratten zijn van oudsher 'berucht' wegens het overbrengen van ziekten op mensen, maar gelukkig komt dat in Nederland slechts zelden voor. Het is toch altijd heel belangrijk om een goede hygiëne in acht te nemen en zo de kans op ziekten minimaal te houden.

Rechts: Bruine rat aan de slootkant. Foto: Dirk de Jong.

Muizen en ratten zijn, ook al denkt men doorgaans van niet, schone dieren (zieke dieren daargelaten). Ze poetsen en verzorgen zichzelf veelvuldig. Bedenk dat als 1 muis bijvoorbeeld 10 vlooiën zou hebben, hij hier al snel aan onderdoor zal gaan. Het is dus niet aannemelijk dat een muis parasieten overbrengt. Het kan echter wel gebeuren dat als een muis van het ene kippenhok naar het andere kippenhok gaat, en er in een van die hokken een ernstige bloedmijtenplaag heerst, zij deze kan meenemen naar het andere hok. Dit verhaal gaat alleen op als je directe burens ook kippenhokken hebben. Muizen zijn vrijwel nooit de oorzaak van een bloedmijtenplaag in je hok.

Waarom muizen ook heel belangrijk zijn

Muizen maken een belangrijk deel uit van het ecosysteem. Van heel veel roofdieren zijn muizen het hoofdvoedsel. Bedenkt dat het nageslacht van een muizenpaar en hun jongen kan oplopen tot 2000/3000 muizen per jaar. Er wordt dus ook veel muis gegeten. Door muizen grootschalig te bestrijden, heeft dat indirect veel consequenties op de directe omgeving.

Daarnaast hebben muizen ook een belangrijke functie als het op de bodem aankomt. Door het graven van muizenholletjes zorgen ze er indirect voor dat de grond goed en luchtig wordt gehouden.

Muizen ruimen veel op. Je staat er misschien niet altijd bij stil, maar ze zorgen voor een natuurlijke afvalverwerking en vertering. Spitsmuizen bijvoorbeeld eten ontzettend veel insecten en slakken, en zijn daarom ontzettend nuttig.

Tot slot

Ondanks dat we allemaal niet op muizen en ratten zitten te wachten in ons kippenhok, is de boodschap die ik vooral wil meegeven dat voorkomen beter is dan bestrijden. Als we dan toch overgaan tot de bestrijding, vergeet dan niet dat veel bestrijdingsmiddelen heel wat consequenties voor andere dieren en de naaste omgeving hebben. Bedenk je of dat het allemaal wel waard is, en of er geen betere alternatieven zijn.

Dit artikel is mede tot stand gekomen dankzij de muizeninformatie die ik heb gekregen van Merijn van den Hoogenhoff van het Hoekscheewaards landschap. Wil je meer lezen over muizen en ratten (of andere dieren) dan kan je terecht op www.hwl.nl

Onder: Als ze de kans krijgen, lusten kippen ook wel een muisje.....

Foto: Monique de Vrijer.